

Tarixin ən qanlı faciəsi

Ulu öndər Heydər Əliyevin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı ilə soyqırımı aktlarına siyasi-hüquqi qiymət verilməsi bu sahədə aparılan tədqiqatlara, həqiqətin üzə çıxarılması istiqamətində söylərin artırılmasına təkan verdi. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırımı faciələrini qeyd etmək məqsədilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edildi.

Fərmanda deyilirdi: "Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünlümlüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırımı hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir". Ümummillə lider Heydər Əliyev 31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar deyib: "Xalqımıza qarşı törədilmiş soyqırımı haqqında həqiqətləri real faktlar, dəlillər əsasında dünya dövlətlərinə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlara çatdırmaq, saxta erməni təbliğatı nəticəsində formalaşmış yalan təsvirləri dəyişdirmək, ona hüquqi-siyasi qiymət vermək nə qədər çətin olsa da, şəərəfli və müqəddəs bir iş kimi bu gün də, gələcəkdə də davam etdirilməlidir. Bu, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi qarşısında indiki nəslin müqəddəs borcudur".

Xalqımıza qarşı erməni millətçilərinin törətdiyi soyqırımı siyasətinin tarixi XVIII əsrin əvvəllərindən başlayır. Həmin dövrdə torpaqların Cənubi Qafqaza doğru genişləndirməkdə olan çar Rusiyası ermənilərdən vasitə kimi istifadə edir, Qafqazda erməni milli dövləti yaradacağı vədi ilə onları şirikləndirirdi. 1724-cü il noyabrın 10-da I Pyotrun adından verilmiş fərmanda ələ keçirilmiş torpaqlarda - Bakıda və başqa yerlərdə ermənilər məskunlaşdırılması üçün hər cür şərait yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Ermənilər bu fürsətdən istifadə edərək, öz məkrli siyasətlərini həyata keçirmək, ölkəmizin tarixi ərazisində erməni dövləti qurmaq məqsədilə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində soydaşlarımıza qarşı dəhşətli qırğınlar törətmişdilər. Ermənilərin fasilələrlə, lakin düşünlümlüş və planlı şəkildə davam edən soyqırımı siyasəti nəticəsində minlərlə günahsız azərbaycanlı vətəndaşına qətlə yetirilmiş, evləri yandırılmış, əmlakları qarət olunmuşdur.

Azərbaycanın ərazisində məskunlaşdırılan ermənilər sayca azlıq təşkil etsələr də, öz havadarlarının himayəsi altında inzibati bölgü yaradılmasına nail olmuşdular. Bununla da azərbaycanlıların öz torpaqlarından qovulması və məhv edilməsi siyasətinin əsası qoyulmuşdur. Uydurma "böyük Ermənistan" ideyasına həqiqətə donu geyindirmək məqsədilə erməni tarixi saxtalaşdırılır, Azərbaycan tarixi isə təhrif olunurdu. Bu süni xülyalardan ruhlanan erməni təcavüzkarları

XX əsrdə azərbaycanlılara qarşı daha amansız qanlı aksiyalar həyata keçirirdilər. Bakı şəhərində başlanılan erməni vəhşilikləri Azərbaycanın bütün ərazisinə yayılmışdır. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıdılmış, minlərlə azərbaycanlı vətəndaşına qətlə yetirilmişdir.

"Böyük Ermənistan" xülyası ilə yaşayan ermənilərin XX əsrdə azərbaycanlılara qarşı ilk kütləvi qırğını 1905-1907-ci illərə təsadüf edir. Həmin vaxt Bakıda, Naxçıvanda, Zəngəzurda, İrəvanda və digər tarixi Azərbaycan torpaqlarında ermənilər tərəfindən minlərlə azərbaycanlı amansızcasına qətlə yetirilib. Bakıda 1905-ci il fevralın 6-da başlayıb 9-da bitən böyük qırğın olmuşdur. Bakıda erməni terrorçuları tərəfindən Sabunçu kəndinin sakini Ağarza Babayevin öldürülməsi ilə başlayan erməni-müsəlman qırğınları bəzi müəlliflərin iddia etdikləri kimi, bir təsadüf nəticəsində deyil, məhz bütün Qafqazın varlı ermənilərinin zaman-zaman cəm olmaları bir şəhərdə planlı şəkildə baş vermişdi. Ermənilər Bakıda erməni milyonlarının köməyi ilə istədiklərinə nail olacaqlarına, Bakının neft səltənətini əllərinə keçirəcəklərinə və bundan sonra bütün Cənubi Qafqazdan müsəlmanları silah gücünə qovub, erməni dövləti yaradacaqlarına əmin idilər. Ümumiyyətlə, 1905-1906-cı illərdə İrəvan və Yelizavetpol quberniyalarında 200-dən artıq kəndi ermənilər yerlə-yeksən etmiş və əhalisini soyqırma məruz qoymuşdular. "Daşnaksütun" partiyası liderləri "erməni məsələsi"ni həll etmək, "böyük Ermənistan" xülyasını reallaşdırmaq üçün yerli təşkilatlara göstəriş göndərərək tələb etmişdi ki, İrəvan, Gəncə və Qarabağ məhəllələrində olan bütün türk kəndlərini viran qoysunlar, bu kəndləri yerli əhalidən, yəni azərbaycanlılardan bəzəlik təmizləsinlər. Ancaq bütün bunlara qarşı hökumət heç bir tədbir görmürdü. Əksinə, bu, çar hökumətinin istəyi idi. Meydana çıxan həm də "böyük Ermənistan" xülyasını gerçəkləşdirmək yolunda "Daşnaksütun" və "Hnçak" partiyasının yeridəkləri amansız siyasətin mahiyyəti idi. "Türksüz Ermənistan" a nail olmaq üçün ən qatı millətçilikdən, ən qəddar vəhşilikdən istifadə etmək bu partiyaların mübarizə şüarı olmuşdu.

1918-ci ilin mart soyqırımı öz amansızlığına və miqyasına görə təkcə Azərbaycan tarixində deyil, bəşər tarixində də ən qanlı faciələrdən biridir. Əllərinə düşən fürsətdən istifadə edən erməni çəlladları uşaq, qoca, qadın demədən dinc əhalini kütləvi surətdə qətlə yetirirdilər. On minlərlə azərbaycanlı ilə yanaşı, minlərlə ləzgi, yəhudi, rus, avar və talış milliyətinə mənsub insanları qılıncdan, süngüdən keçirdilər, diri-diri yandırdılar. Milli məmarlıq incilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və mədəni abidələri dağıtdılar. Bakının böyük bir hissəsini xarabalığa çevirdilər. Azərbaycanlıların soyqırımı təkcə Bakıda deyil, Şamaxı, Quba qəzalığında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda, Gəncədə və digər bölgələrdə xüsusi qəddarlıqla həyata keçirildi.

Azərbaycan torpaqlarında "böyük Ermənistan" yaratmaq istəyən erməni millətçilərinin 1918-ci ildə bütün ölkə hüdudlarında hə-

rə və qocalara aman vermirdilər. Qadınlar daha ağır şəkildə öldürülürdü.

Ermənilər bütün Azərbaycanı işğal etməyə cəhd göstərirdilər. Onlar hər dəfə Qarabağda yaşayan ermənilərlə birləşib Gəncəyə hücum hazırlayırdılar. Lakin 1918-ci ilin mayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinin başlanması işğalçıların bütün planlarını pozdu. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında Bakı, Şamaxı, Quba, Lənkəran və digər ərazilərdə erməni faşistləri 50 min azərbaycanlı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşlar.

Erməni millətçiləri tərəfindən 1918-ci ilin mart ayında xalqımıza qarşı törədilmiş genosid, soyqırımı uzun illər öz siyasi və hüquqi qiymətini almamış, xalqdan gizlədilmişdir. On minlərlə azərbaycanlı kütləvi surətdə məhv olan erməni qətlə yetirilməsi hadisələr ört-basdır edilmişdir. 1998-ci ilin martın 26-da isə ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırımı faciələrini qeyd etmək məqsədilə Fərman imzaladı. Bu Fərmanı 31 Mart - Ermənistanlıların Soyqırımı Günü elan edildi. Ulu öndər Azərbaycan tarixində ilk dəfə

yata keçirdikləri cinayətkar əməlləri arasında öz miqyasına, qurbanların sayına və vurduğu maddi-mənəvi ziyanın ölçüsünə görə Şamaxı qırğınları ayrıca yer tutur. Ekspertlərin rəyinə əsasən, Şamaxının 72 kəndində ermənilər tərəfindən 7 min nəfər, o cümlədən 1653 qadın və 965 uşağın öldürüldüyü bildirilir. Bu faciənin tədqiqi məqsədilə 1918-ci ilin iyulunda yaradılmış Fövqəladə İstintaq Komissiyası tərəfindən həmin dövrdə Şamaxı qəzasında 120 kəndin 86-nın erməni təcavüzünə məruz qaldığı təsdiqlənib. Ötən əsrin 90-cı illərindən etibarən yerli tədqiqatçılar da bir sıra araşdırmalar aparıblar. Müəyyən edilib ki, erməni cinayətkarları Şamaxı şəhərində təqribən 14-16 min, onun 40 kənd və obasında 6-8 min insanı qətlə yetiriblər. Şamaxı qəzasından didərgin düşənlərin sayı isə 18 mindən çox olub.

Son illər bu sahədə aparılmış araşdırmalar sayəsində çoxlu sayda yeni faktlar və sənədlər toplanıb. Quba şəhərində tapılan kütləvi məzarlıq bu faciənin qanlı epizodlarından biridir. 1918-ci ilin aprel-may aylarında yalnız Quba qəzasında 167 kənd tamamilə məhv edilib. Quba soyqırımı məzarlığı 2007-ci il aprelin 1-də ərazidə torpaq işləri görülməyə başlanılıb. 2009-cu ildə Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə "Quba rayonunda kütləvi qətl qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi dair tədbirlər planı" təsdiq edilib, aşkar olunmuş kütləvi məzarlığın yerləşdiyi ərazidə monumental xatirə kompleksinin ucaldılması və abadlıq işlərinin aparılması qərara alınıb. 2007-ci ilin iyulundan etibarən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən kütləvi məzarlıqda

Xalqımıza qarşı törədilən bu genosidi heç zaman unutmayacağıq

geniş tədqiqat işlərinə başlanılıb, 2008-ci ilin sentyabrında isə tədqiqat işləri başa çatdırılıb. Tədqiqat nəticəsində məzarlığın 1918-ci ildə ermənilərin yerli dinc əhaliyə qarşı törətmiş soyqırımı ilə bağlı olduğu müəyyən edilib. Tədqiqat işlərinin nəticəsi olaraq məzarlıqda müxtəlif yaş qruplarına aid 500-dək insan cəsədinin qalıqları aşkar edilib. Onlardan 50-dən çoxu uşaqlara, 100-dən çoxu qadınlara, qalanları isə əsasən yaşlı kişilərə aiddir. Müəyyən edilib ki, məzarlıqda azərbaycanlılarla bərabər, Qubada yığcam halda yaşayan ləzgi, yəhudi, tat və digər etnik qrupların nümayəndələri də amansızcasına qətlə yetirilərək basdırılıb.

Ərazidə yaradılmış Quba Soyqırımı Memorial Kompleksinin 2013-cü il sentyabrın 18-də açılışı olub. Həmin mərasimdə çıxış edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev deyib: "Sovet dövründə təbii ki, tarix təhrif edildiyi üçün bu həqiqətlər bizdən gizlədildi. Uzun illər Azərbaycan xalqının qanını axıdan quldurlar, - onları da mənfur adları orada göstərilir, - Şaumyan və onun kimiləri bizə qəhrəmanlar kimi təqdim edilirdi. Hesab edirəm ki, bu, böyük faciədir. Çünki uzun illər xalqımıza qarşı amansızlıqla vəhşilik törədən ünsürlər sovet tarixində qəhrəman kimi təqdim edilirdi, onların şərəfinə abidələr ucaldılırdı. Yalnız müstəqillik dövründə biz həqiqi ədalətə bəraət etdik. Gəzəl şəhərimizi, Bakımızı o abidələrdən təmizlədik və bu gün o yerlərdə gözəl parklar, o cümlədən Sahil parkı yaradılıbdır. Yəni, tarix, ədalət zəfər çaldı. Biz bu gün öz tariximizə qayıdırdıq. Tarixin bütün məqamlarını bilirək, bilməliyik. Gənc nəsil də bilməlidir ki, xalqımız keçmişdə hansı fəlakətlərlə üz-üzə qalmışdır". Komplekslə tanışlıqdan sonra dövlətimizin başçısı burada Quba rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşündə bildirib ki, 1918-ci ilin mart-iyul aylarında erməni quldur dəstələri Azərbaycanı demək olar ki, bütün ərazilərində dinc əhaliyə qarşı soyqırımı törətmişlər. Beş ay ərzində 50 mindən çox soydaşımız erməni faşizminin qurbanı olmuşdur. Bakıda, Quba qəzasında, Şamaxıda, Qusarda, İrəvanda, Naxçıvanda, Zəngəzurda, Qarabağda, Lənkəranda, demək olar ki, bütün Azərbaycan torpaqlarında bizə qarşı soyqırımı törədilmişdir. Bu memorial kompleksin yaradılması tarixi hadisəyə çevrildi.

1828-ci ildən başlayaraq erməni terror təşkilatları öz havadarlarının dəstəyi ilə mərhələ-mərhələ qırğınlar, soyqırımı törədərkən Azərbaycan türklərini dədə-baba torpaqlarından qovmuşlar. Biri bəzə çarizm, birində bolşeviklərin, digərində başqa birinin silah-sursatı ilə mənfur planlarını həyata keçirmişlər. Həmişə bu plana uyğun hərəkət edən terrorçu ermənilərin 2020-ci ilin sentyabrında törətmək istədikləri növbəti təxribatın qarşısı şanlı Azərbaycan əsgəri tərəfindən alınmış və onlara layiq olduğu cavab verilmişdir.

Mustafa KAMAL, "Respublika".

olaraq dəqiq faktlar əsasında erməni məkrini bütün dünya qarşısında ifşa hədəfinə çevirdi.

Azərbaycan xalqı müdrik rəhbərimizin bu xidmətini həmişə minnətdarlıq hissi ilə xatırlayır. Ulu öndərimizin bu istiqamətdə həyata keçirdiyi siyasət bu gün Prezident cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Dövlət başçımızın xeyatə keçirdiyi uğurlu və ardıcıl daxili və xarici siyasət öz bəhrəsini verir. Keçirilən bütün beynəlxalq tədbirlərdə cənab Prezident ermənilərin əsl simasını, mahiyyətini açıqlayıb, ifşa edir. Xüsusilə 44 günlük Vətən müharibəsindəki tarixi Zəfərimizdən sonra dünyanın böyük dövlətlərinin rəhbərləri, beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycan həqiqətlerini getdikcə daha tez-tez etiraf edir, Ermənistanı işğalçı ölkə kimi tanımağa başlayırlar. Lakin çox təəssüf ki, hələ də dünyada erməni bilanları arasında müdafiə edən qüvvələr vardır. Bir çox beynəlxalq təşkilatlar ikili siyasət yürütsə də, bu siyasətin qarşısı cənab Prezident tərəfindən qətiyyətlə alınır.

Emin QASIMOV, "Respublika".

hamilə qadınları ağlasığmaz işgəncələrlə qətlə yetirirdilər. Ermənilər azərbaycanlılara məxsus məktəbləri, kitabxanaları, mədəniyyət ocaqlarının hamısını yandırirdilər. Hətta İçərişəhərə hücum zamanı A.Mikoyanın başçılığı ilə yaradılmış "İnqilabi müdafiə" adı ilə çıxış edən bu quldur dəstələri Bakının ən gözəl məmarlıq abidələrindən olan "İsmailiyyəni" yandırmış, "Açıq söz", "Kaspi", "Baku" qəzeti redaksiyalarını dağıtmış, "Təzəpir" məscidinin minarələrini isə top atəşi ilə dəlik-deşik etmişdilər.

Beləliklə, 1918-ci ildə ermənilər öz istədiklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd göstərmişlər. Bakı kommunası 1918-ci ilin martında cinayətkar planı həyata keçirməyə başlayır. Təxminən 7 min erməni əsgəri müxtəlif cəbhələrdən Bakıya gətirilir. Bundan başqa, "Qırmızı Qvardiya" adı altında yaradılan 10-12 minlik ibarət idi. Qabaqcadan hazırlanan anlaşılmaya əsasən, bolşevik-erməni koalisiyası cəbhə boyu hücumu keçir. Martın 30-da axşam saatlarında Bakıda ilk atəş səsleri eşidilir. Təpədən dirnağa qədər silahlanmış erməni əsgərlər dənizə səpələnərək erməni bəşərini öldürərək onları vətəndaşına öldürür, körpələ-